

UGM

Berta Bojetu - Boeta

BESEDE IZ HIŠE
KARLS TEIN

Berta Bojetu - Boeta

BESEDE IZ HIŠE KARLS TEIN

Koprodukcija z Umetnostno galerijo Maribor
in
Umetniškim društvom Konj

Režiser in avtor likovne podobe
Silvan Omerzu

Dramaturginja
Brina Klampfer

Lektorica
Metka Damjan

Avtorica glasbe
Bojana Šaljić Podešva

Oblikovalec svetlobe
Jaka Šimenc

Oblikovalec zvoka
Marko Jakopanec

Izdelovalci lutk in mehanizmov
Silvan Omerzu, Žiga Lebar in Primož Mihevc

Izdelovalka kostumov
Mojca Bernjak

Mojster luči
Miljenko Knezoci

Mojster zvoka
Mitja Pastirk

Tehnična izvedba
Delavnica LGM

Premiera
7. september 2017
Minoritska cerkev

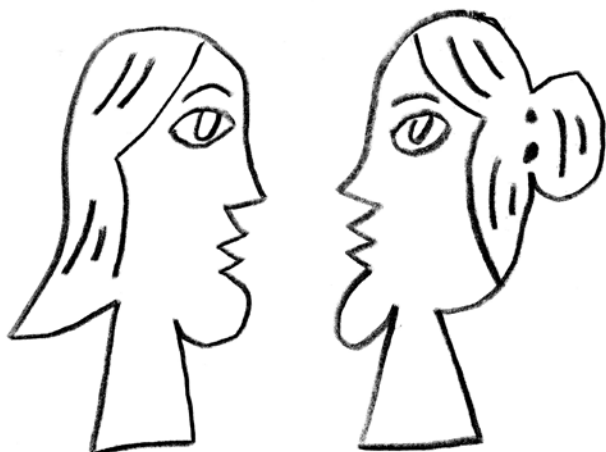
Igrata
Barbara Jamšek
in
Vesna Vončina

Gospod, postavi hišo zraven moje, vse je tukaj, vsi zavrženi, pozabljeni, čudaki ...

O, norost, če te kdo vpraša po krajih, mu povej, da smo ostali v hiši ...

Ta hiša je nora.

Ta hiša je moja.

Berta Bojetu - Boeta, pisateljica žarečih oči in besed

Ob smrti Berte Bojetu besede odpovedo. Kako razumeti nedoumljivo dejstvo, da Bertinih žarečih oči več ni?! Celo mi, njeni bratje in sestre po peresu, smo povsem nemočni, da bi izrazili vso grozo prezgodnjega slovesa ene izmed najlepših duš, kar jih je kdaj hodilo po teh krajih.

Literarna usoda Berte Bojetu dokazuje, da se nove umetniške vrednosti vselej porajajo na robu obstoječega in uveljavljenega vrednostnega sistema. Erotična energija, iz katere je izviral poetika njene prve pesniške zbirke *Žabon*, je bila s strani ozkosrčne malomeščanske srenje sprejeta malone kot eksces. Ta tragični paradoks je Berto žal nenehno spremljal: tisto, kar je sama vselej počela iz najgloblje umetniške in eksistencialne nuje, so ljudje s plašnicami na možganih in na srcu sprejemali na povsem zgrešen način – kot nekaj škandaloznega.

Tudi njena zavezanost Besedi je bila od vsega začetka do skrajnosti erotična. Jezik je doživljala telesno, kot zrak, ki ga diha, kot svetlobo, ki ji da videti svet, sočloveka in samo sebe. Francoski judovski pisatelj Edmond Jabès je za moto svoje *Knjige vprašanj* postavil paradoksalno resnico: »Ti si tisti, ki pišeš in si zapisan.« Berta je bila zapisana svojemu pisanju. V lastni življenjski usodi, v svoji zapisanosti slovenskemu jeziku je ponovila in strnila tragično usodo svojega ljudstva, »*Ljudstva Knjige*«: kakor je bila Judom Beseda edini prostor svobode v večnem izgnanstvu, tako je tudi Berta v literarnem jeziku našla eksil, nevidni, a obenem absolutni otok popolne svobode in avtentičnosti.

Bolj ko se je zavedala svojih judovskih korenin, bolj se je Berta vraščala v slovenski jezik. V tem jeziku je dosegla mojstrstvo ter iz njega izvabila ritme in tone, pomene in sporočila, kakršnih še nismo slišali.

Bertini stavki utripajo kot krvni obtok, kot srce, kot pulziranje želje, ta obsesivni ritem pa bralca vrtoglavo potegne v magijo Besede in zgosti čas v lepo in žarečo jezikovno magmo.

Branje Bertinih romanov zahteva veliko duhovno koncentracijo, za katero je bralec obilno poplačan z globokim, bogatim in čistim estetskim in etičnim doživetjem.

Po navadi je tako, da so močni, v sebi trdni ljudje sebični in do drugih zaprti, medtem ko so odprti in za sočloveka občutljivi ljudje tako ranljivi in labilni, da jih kar naprej premetava po mrzlem svetu. Berta je bila ena izmed redkih osebnosti, ki je združevala veliko osebno moč in odprtost do vseh drugih, še posebej do šibkih. Bila je v isti sapi trdna in občutljiva, moralno neomajna in velikodušna, neodvisna in zvesta. Nenehno se je razdajala drugim. Mnogi ljudje, ki so imeli v življenju tako ali drugačno smolo, so se opirali na

nenavadno zmožnost njenega instinkta za tovarištvo in solidarnost. Razumela je vse in vsakogar, ta silna, skoraj nadčloveška sposobnost sobivanja na način dejavnega sočutja pa je bila najbrž sad mnogih in premnogih bolečih izkušenj v lastnem življenju.

Kje so zdaj nešteti večeri, ki smo jih pri Mikliču predebatirali o čudežu literature, neštete ure, ki smo jih z Berto presmejali?! Kje so njene žareče oči, najbolj žareče oči, ki so se kdaj pri nas smejale?!

Povzeto po: Boris A. Novak, Pesniška in človeška pot Berte Bojetu, Berta Bojetu Boeta: Prvi mednarodni simpozij, Zbornik predavanj; Mohorjeva 2005, Celovec

Peš bi morala čez to zemljo, da ji pustim bolečino

Uprizoritev *Besede iz hiše Karlstein* je nastala ob 20. obletnici smrti igralka, pesnice in pisateljice Berte Bojetu - Boeta (leta 2016 je bila 70. obletnica njenega rojstva). Naslednje leto bo minilo 30 let, odkar je izdala pesniško zbirko *Besede iz hiše Karlstein*, ki je na izdajo čakala kar pet let. Leta 1984 je bila namreč krstna uprizoritev *Pogovori v hiši Karlstein* (režija: Damir Zlatar Frey), v kateri so nastopile avtorica sama, igralka Alja Tkačev ter Sonja Kononenko kot dodatni lik Švarcer. Ta predstava je temeljila na poeziji, ki je kasneje v pesniški zbirki izšla razdeljena na tri dele: Gospod, Sestre in Hiša – pod skupnim lirskim subjektom, ki je v dramatisirani predlogi razdeljen na dve telesi, čeprav gre za eno osebo – Jozefino. Silvan Omerzu je za svojo uprizoritev uporabil dramatisirano poezijo avtorice.

V poeziji in celotni poetiki Berte Bojetu besede odzvanjajo v simbole, ki gradijo svet, v katerem je vsak slehernik zaznamovan in nemočen pred svojo usodo ter višjo instanco, ki upravlja z njegovo bolečino in milino. Z Erosom in Tanatosom. Z ljubeznijo in smrtjo. Prav te teme zaznamujejo tudi poetiko režiserja Silvana Omerzua. Besede, ki iz hiše dobesečno uhajajo kot utrinki, ideje, asociativna polja in se potem sestavljajo v zapletene svetove simbolov in pomenov.

Besede iz hiše, hiše, ki je podoba univerzuma, simbol, ki je razumljen kot »ženski«, saj pomeni zavetje, ognjišče. Hiša lahko predstavlja tudi posameznikovo telo, notranje bitje, prostori simbolizirajo razna duševna stanja in razpoloženja. Hiša simbolizira tudi družbeno zaprtost in brezizhodnost.

Karlstein je grad na Češkem, ki je bil zgrajen sredi 14. stoletja. Zgraditi ga je dal Karel IV., rimsko-nemški in češki kralj, cesar Svetega rimskega cesarstva. Za časa nastanka je grad služil predvsem za hranjenje kraljevih zakladov, ki so jih skozi zgodovino večkrat preselili, saj je bil grad oblegan.

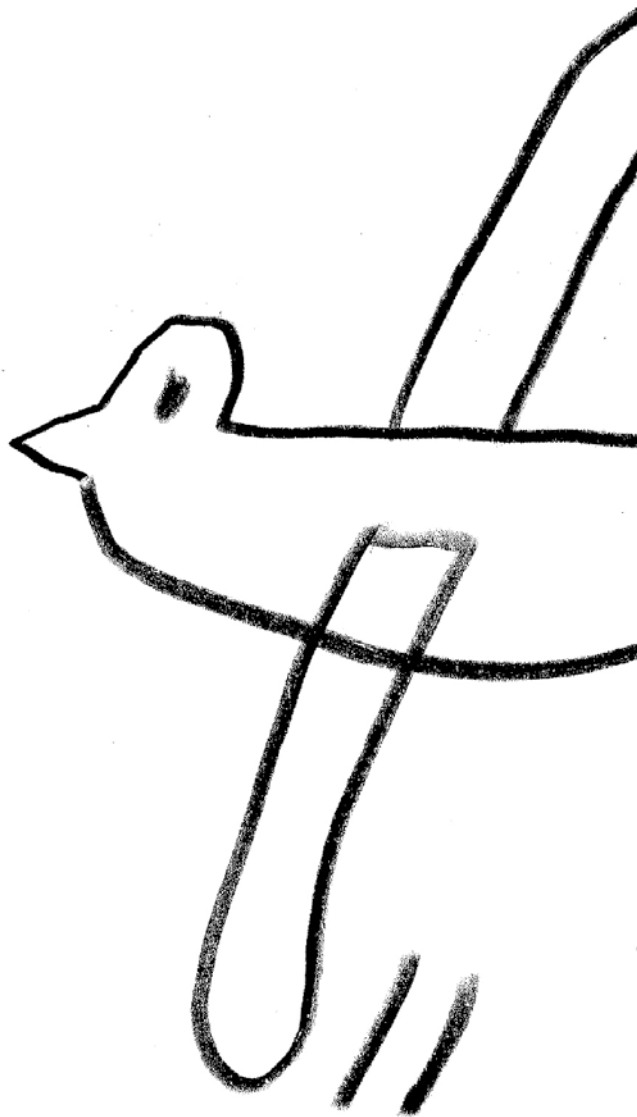
Celotna poetika Berte Bojetu vedno obstaja na več nivojih. Prav ta način upesnjevanja pa se zdi edini možen za razdvojenost, ki avtorico spremlja skozi vse življenje. Judinja po očetu, ki jo je zapustil, zaznamovana z materinim odhodom v zapor, kristjanka po materi ... se je vse življenje borila in iskala svojo izgubljeno

identiteto. Nikoli judinja, saj judje vero prevzamejo po materi, vendar v nenehnem iskanju svojih judovskih korenin. Boris A. Novak pravi, da si je Berta »ustvarila osebno mitologijo na podlagi nekaj stavkov, ki jih je mati izrekla o očetu«.

Ta razcep in dvojnost v *Besedah* izrazi s tonom žalostink, z invokacijskim govorom, z molitvami, ki s figurami ponavljanja dajejo občutek vsečasnosti in v ritmizirani obredno-himnični govorici priklicujejo starodavnost mita in mitsko časovnost. Besede, skozi katere govori, se ponavljajo, vendar odzvanjajo vsakič v drugačnem kontekstu. Gospod, ki lahko pomeni Gospoda v verskem smislu, se v besedah »napel si mi telo, moj gospod« bere skozi eros. Isto dvojnost lahko zaznamo v besedah brat, sestra, deček. Z arheptipskimi poimenovanji avtorica v svojo poezijo vnaša primarnost človeškega čutenja, telesnost, ki pa zaradi lepote jezika ne ostane samo pri tem. Ponavljajoč simbol skozi vsa njena dela je tudi ptič, ki ga prav tako uporablja na dveh nivojih: kot simbol svobode in brezmejnosti, a večinoma pomeni prav obratno; gre za simbol zaznamovanosti, nečesa, kar te določa, omejuje: »težko je dati dečka in vzeti ptiča«. Če deček v uprizorjenih pesmih kaže na čas pred zaznamovanostjo, čas pred določitvijo in čas nedolžnosti, je ptič vse tisto, kar pride potem.

Besede so most med Bertino zgodnjo poezijo in kasnejšimi romani. Tudi to njeno delo opozarja na problem patriarhalnega reda v družbi. Jozefini na obreden način, skoraj preko iniciacije, potujeta po postajah svojega notranjega sveta in preko lastnega žrtvovanja razkrivata, da v svojo hišo vabita ubijalce, tiste, ki morijo. Njun jaz potuje po treh postajah – preko gospoda, nedolžnosti, do zavedanja lastnega telesa do tretje postaje, ki pomeni zaznamovanost, saj v Jozefinino hišo ljudje prihajajo in iz nje odhajajo. Jozefina živi v svetu, v katerem je popolnoma sama in nemočna nad svojo usodo; ta svet ne ponuja in nikoli ne bo ponujal nikakršne katarze ali očiščenja: »peš bi morala čez to zemljo, da ji pustim bolečino«.

Brina Klampfer

Gledališki list *Besede* iz hiše Karlstein | za LGM Katarina Klančnik Kocutar | urednica Tanja Lužar | ilustrator Silvan Omerzu
lektorica Metka Damjan | oblikovalec Blaž Krump | tisk Evrografis | naklada 1.000 izvodov | Maribor, september 2017

Lutkovno gledališče Maribor | Vojašniški trg 2 A, 2000 Maribor, Slovenija | direktorica in umetniška vodja Katarina Klančnik Kocutar
T 02 228 19 70 | E info@lg-mb.si | S www.lg-mb.si

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KULTURO

MESTNA OBČINA
MARIBOR

VEČER

SI RADIO SI

Mlich

